TINGBOGEN FORTÆLLER

Kulturhistoriske Smaatræk fra Holbækegnen i 1600'erne.

Ved **V. Møller.**

Fredag d. 10. Februar 1637 fik Tingskriver Hans Pedersen i Tudse Herred leveret en ny Tingbog paa Holbæk Slot, hvor Lensmanden Mogens Packs stundom opholdt sig, naar han ikke var paa en af sine to Gaarde (Eriksholm og Torup). Allerede næste Dag, Lørdag d. 11. Februar, blev Bogen taget i Brug — Lørdag var nemlig Tingdag for Tudse Herred — og den førtes saa til Lille Juleaftensdag, da den var udskrevet. Denne Bog er opbevaret paa Landsarkivet og kan oplyse en Del om Folk og Forhold i de Tider.

Paa Tinget mødte hver Tingdag 12 Stokkemænd, som var tilsagt; desuden Herredsfogden Peder Nielsen og Tingskriveren. Ofte var Ridefogden Hans Riber fra Holbæk Slot nærværende som Anklager eller Forsvarer paa Lensmandens Vegne.

18. Februar var den forrige Skriver paa Holbæk Slot, Hans Nielsen, indstævnet angaaende sine Regnskaber; der resterede nok en Del til den gode Mand (Lensmanden) baade af Slottet, hvortil hørte en Ladegaard, og af hans to Gaarde. Mandtallene for hvert Sted, især med deres Aflevering og Udgift, skulde han ogsaa svare til, mens han havde været paa Slottet.

— Anders Møller i Tudse Mølle havde haft Ølsalg mod Forordning. Det var Sivert Urnes Ridefoged Rasmus Pallisøn paa Roskildegaard, der tog Affære her og spurgte Anders, om han vilde benægte, at han havde holdt Ølsalg

Nat og Dag, saa der ved slig Drik var sket Klammeri og Slagsmaal. Med største Interesse stod de Tudse Bomænd og hørte Møllerens Svar. Han nægtede ikke, at han havde solgt en Del, men Klammeri og Slagsmaal var ham ubevist.

Saa traadte Jens Mortensen fra Tudse frem og oplyste, at i Fjor havde hans Folk og Tyende været til Anders Møller og her drukket saa tæt, at de havde gjort Klammeri og ved Nattetid kommet hjem, taget hans Værge og løbet ad Møllen til, mod hans Vilje og Vidskab. Paa Vejen havde de haft et Sammenstød med Iver Pedersen, saa Bælgen til Værget blev borte og sønderbrudt. Videre fortalte Jens Mortensen, hvis Ord havde Vægt — han sad undertiden i Dommersæde, naar Herredsfogden havde Forfald — at Iver Pedersen havde beklaget sig for ham, at Anders Møller holdt hans (Ivers) Hustru til Drik i Møllen, saa dette foraarsagede Klammeri mellem hende og Iver, der bemærkede, at dersom Jens ikke vilde føre Raad derved, vilde han søge Raad dertil paa andre Steder.

Albrit Dominius i Tudse havde ogsaa beklaget sig for Jens Mortensen, at hans Tjenestefolk hjalp Anders Møller med at løfte en Knob (svær Træstamme) paa Lad nu i Sommer; de blev derved noget længe opholdt i Møllen og drak der — om Mølleren gav dem Øllet, eller de købte det, vidste han ikke, men Vrøvl havde han haft med Drengen (en yngre Karl) for hans Tøven der saa længe. Saxe Ibsen var ulden; da Ridefogden bemærkede, at han jo ogsaa havde klaget sig til Jens Mortensen, at hans Folk og Tyende havde drukket til Anders Møller mod hans Vilje, ytrede Saxe, at det kendte han dog intet til! Men Jens Mortensen tilbød Ed, og ham blev der stolet paa.

Søren Pedersen Pugge, Tudse, havde købt en Stob Øl eller to af Anders, naar han var der til Mølle. Oluf Madsen sagde, at da hans Broder tjente ham, da havde han undertiden drukket i Møllen, snart med hans Vilje, snart uden.

Pouel Jespersen havde hørt Iver Pedersen beklage sig til Jens Mortensen over, at Mølleren holdt hans Hustru til Drik hos sig — det maatte Iver nu indrømme var sandt.

Ridefogden ansaa det for bevist, at Anders Møller mod Loven havde holdt Ølsalg og saa skulde bøde 10 Rdl. + Omkostningerne. Saa lovede Anders, at han vilde »tale i Minde« med Husbonden (Ejeren af Møllen) og hans Fuldmægtig inden 3 Uger. Hans Bestræbelser var frugtesløse, og han blev dømt efter Ridefogedens Paastand.

— Kedeligt maatte det være for Herredfogden Peder Nielsen at søge en Del Bomænd fra Svinninge for sine Foged-Rettigheder — 1 Skp. Byg aarlig af hver Gaard — det viste sig, at nogle skyldte for flere Aar — ikke alene til Peder Nielsen men til hans Formand før ham i mange Aar! Nogle vidste ikke, de skyldte, andre erklærede, at de ikke kunde betale i Aar.

— Jens Mortensen havde paa Tudse Bymænds Vegne købt en Stud, men der resterede 3 Slettedaler i Betalingen; dem lovede Jens at betale, det var et Par af hans Bymænd, Iver Pedersen og Søren Pugge, der endnu ikke havde betalt deres Part til ham.

— Anders Møller i Marke Mølle skyldte Jens Nielsen i Torslunde 10 Daler og et Par Sko.

En omstrejfende Betlerske

(1637)

Der skulde være Storvask hos Anders Madsen i Trønninge, og en Del Tøj var lagt i Blød i en Tønde, der stod ude i Anders's Vedhave. — Imidlertid blev der stukket en Kæp i Hjulet, saa det varede nogen Tid, inden det Tøj blev vasket; Tøjet blev nemlig stjaalet Natten mellem Lørdag og Søndag. Anders og hans Medfølgere fandt snart ud af, at Kirsten Pedersdatter (født i Gudmindrup i Svinninge Sogn) og hendes Datter Boel var de skyldige. De to sammen med Boels Søn, en lille Dreng, havde for Tiden Op-

hold hos Niels Skomager i Gislinge. Skomagerens Kone var en Datter af Kirsten. Ved Ransagning af Anders Madsen og flere Trønninge-Mænd fandtes Linklæderne paa 3 Steder hos Niels Skomager. En Del var indsyet i en graa Vadmelsdyne i Skomagerens Lo, hvor Kirsten havde sin Seng, noget var gravet ned i Niels Skomagers Kaalhave, og Resten laa i Bænken, Kirsten sad paa, da hun blev grebet.

Paa Spørgsmaal om, hvorledes Tøjet var kommet i den Dyne, fortalte Kirsten: For 8 Dage siden var hun hos Anders Madsen i Trønninge og bad om Mad i Guds Navn, hendes Datter Boel var med i Byen og gaaet hen til Oluf Hansens, ogsaa for at bede om Mad. Da de var færdige, gik de hjem til Gislinge. Men Boel havde set Tøjet i Tønden, og mod Aftenstid gik de igen til Trønninge, hvor Boel ved Anders Madsens Havegærde stjal Tøjet, idet hun sagde til Moderen, at denne skulde gaa hen og sætte sig og bie, til hun kom igen. Noget efter kom Boel med en Bylt Klæder paa Ryggen, og saa gik Turen tilbage til Niels Skomagers Lo i Gislinge.

Skomagerens Kone, Karen, oplyste, at den Søndag Morgen, da Anders Madsen med de andre kom i deres Gaard, da gav hendes Moder, Kirsten, hende nogle gamle, vaade Linklæder og bad hende kaste dem af Vejen. Hun lagde dem ud over Havegærdet og spurgte Moderen, hvor hun havde det Tøj fra. Der kom intet Svar, men om Morgenen tidlig, da hendes Mor blev grebet, var hun kommet ind i Loen og klaget sig, at hun var vaad og kold om sine Ben. Hun havde spurgt, om der var ingen Ild. Det var der ikke, og siden gik Karen selv ud i Byen og laante Ild.

Niels Mortensen, der tjente hos Anders Madsen, berettede, at da Klæderne var stjaalet, gik han tidlig Søndag Morgen sammen med Tjenestepigen uden for Havegærdet for at se, om der var Fjed eller Traad, hvor de var kommet over med Klæderne. De sporede to Folks Fjed til og fra Havegærdet. De gik saa til Gislinge og stod uden for Ledet; her saa de Kirsten gik 3 Gange fra Loen og ind i

Stuen og af Stuen og i Loen igen. Niels gik saa ind i Rasmus Sørensens Lo og saa ud af Logluggen, at Kirsten og Karen Skomagers kastede noget Tøj ud over Gærdet. Han løb ud og spurgte, hvor de var kommet ved de Klæder. Aa, nej, Niels, sagde Karen Skomager — den gamle løb fra ham — han tog Tøjet og løb efter hende, hvorpaa hun sprang over Rasm. Sørensens Havegærde og løb ind i Skomagerens Stue. Kort før Niels gik bort, kom Anders Madsen med flere Dannemænd ind i Niels Skomagers Gaard, hvor han lagde 3 Mark paa Dørtraadet og siden ransagede i Stuen og Bænken, hvor Kirsten sad; her fandtes adskilligt af Tøjet fra Trønninge, bl. a. en Snørhat og flere Ting, som tilhørte Anders' Hustru.

En lille Dreng, der skal være Boels Søn, viste dem i Haven Stedet, hvor en Del af Linklæderne var gravet ned. De blev straks gravet op; der var sat en Kaalstok i Jorden over det Sted, hvor Klæderne laa.

Tjenestepigen hos Anders saa, at der paa Jorden ved Havegærdet kendtes Folks Fjed; en havde haft Sko paa og været i Haven, den anden havde været barfodet og havde staaet uden for Gærdet! Rimeligvis er det Boel, som har været i Skoene, mens Moderen har været barfodet.

Niels Ibsen og Niels Sørensen havde været sammen med Anders Madsen hos Niels Skomagers, hvor de i Dynerne i Loen fandt vaade Ting: Duge, Lagen, Skjorter og Særke — alt Anders' og hans Hustrus.

Laurids Lauridsen og Hans Sørensen, Gislinge, havde efter Drengens Opgivende gravet i Haven — 2—3 Steder gravede han, før han fandt Stedet. Kirsten og Karen Skomager bekendte, at de havde nedgravet Tøjet — dog var det sket før Prædiken!

Da Tingfolket blev spurgt om Kirstens Rygte, svarede Iver Skomager fra Yderup, at han vidste, Kirsten havde en Søn, der blev hængt for Tyveri, da var hun ogsaa selv Fange for Tyveri.

Rasmus Jensen i Skellingsted fortalte, at i Skamstrup

Sogn havde hun altid haft Tyverygte og var lyst af Skamstrup, Ondløse og flere Sogne — det gjaldt ogsaa hendes Datter Boel. Laurids Nielsen i Bennebo kunde bekræfte dette Udsagn. Kirsten undskyldte Niels Skomager og hans Kone, de havde ikke været med i Raad eller Gerning til dette Tyveri. Og da Karen Skomager paa Tinge bad om sit Skudsmaal, var der ingen, der den Dag gav hende andet end et godt Skudsmaal og Rygte.

Anders Madsen lod ogsaa sin Stemme lyde i Forsamlingen og mente, at Kirsten burde lide paa sit Liv og sin Hals som en anden Tyv. Nok skød hun Skylden paa Datteren Boel, men mon hun ikke var lige saa god som denne? Kirsten tilbød Ed: det v a r ikke hende, der havde taget Tøjet. Saa tog Anders atter Ordet: For Guds og Kirstens Alderdoms Skyld vilde han og Herredsmændene benaade hende paa Livet, naar hun gjorde høj og streng Forpligt, som han begærede. Efter en lang Forbøn fra mange Godtfolk og for Kirsten Pedersdatters høje Alderdom og Skrøbelighedens Skyld vilde han benaade hende med slig Vilkaar, at hun inden i Dag 8 Dage skal rømme Sjællands Lande og aldrig mere lade sig se her udi Landet enten hemmelig eller aabenbar, Nat eller Dag, saafremt denne Sag ikke skal staa hende aaben, derefter paagribes og siden uden Naade straffes paa Livet. Det samme skal gælde hendes Datter Boel.

Hertil svarede Kirsten, at hun gerne vilde holde og efterkomme den Forpligt, og hun takkede Anders Madsen, at han vilde benaade hende.

Ridefogden Hans Riber paa Holbæk Slot vilde paa Lensmandens Vegne føre *Tiltale mod Bennebo Bymænd,* fordi de havde fældet nogle Pile langs med Bennebo Gade.

Oluf Nielsen var for 27 Aar siden (1610) flyttet til Bennebo og fæstet Gaard; da gav de Folk, som boede i Husene paa Bennebo Gods, som kaldtes Svallerholmen, af deres Haver, der var indhegnet fra Gaden, hver en Fjerding Øl

aarlig og gav det godvilligt til Bymændene. Da han havde boet 7 Aar i Gaarden, byggede han Hus paa Svallerholmen og boede der 5 Aar, hvor han hvert Aar gav til Byen af Haven en Fjerding Øl. Hvad den øde Plads angaar, som de Pile skal være afhugget paa, ved han intet om. Hans Ibsen, Bennebo, kunde huske, at i 40 Aar havde Benneboes Mænd aarlig faaet en Fjerding Øl af hvert Hus ved Gaden.

Poul Svendsen kunde erindre, at hans Fader af sit Hus godvilligt gav en Fjerding Øl, som Bymændene fik af Husmændene for deres Haver.

Peder Throulsen af Mørkøv var født i Bennebo og erindrede, at Byen havde faaet en Fjerding Øl af de Husmænd paa Svallerholmen for de Haver, de havde paa Gaden. Dette bekræftedes af Jørgen Pedersen i Bennebo, der mindedes 30 Aar tilbage; dog vidste han ikke, hvem der gav Øllet af de Huse, der stundom laa øde.

Bymændene havde mange flere Vidner at føre. Dommen udtaler, at da det er tvivlsomt, om kgl. Majestæt eller andre Lodsejere der i Byen kan være berettiget til Pladsen paa Svallerholmen, saa tør Tinget sig ikke fordriste til noget endeligt at kende, før nærmere Oplysning skaffes til Veje. — Den er nok ikke kommet endnu!

Rundt om i Herredet laa adskillige *øde Gaarde og Huse:* 2 i Sandby, 2 i Svinninge, 3 i Hjembæk og 3 i Høed og Torslunde. *Paa Holbæk Slot* saa det trist ud. 4 Synsmænd fortalte, at de havde været i Lensmandens Sengekammer, i Fruerstuen, Portrummet, Skriverstuen og Borgestuen, ialt 22 Bindinger Hus — alt var ganske og aldeles brøstfældigt og ikke i nogen Maade tjenlig til at forfærdiges enten med Tømmer eller Sten — det skulde opbygges fra neden, hvis nogen derudi skal holde Hus. Fadeburslængen, 2 Lofter høj, var ved at falde ned og gøre stor Skade. — Med Ridestalden og Gæstestalden stod det ligesaa slemt til; det vilde være forbundet med stor Livsfare at lade det nedbryde — saafremt der herefter skulde staa Heste

i det. Det Kontor, hvor Skriverstuen er, og hvor Regnskaber og Mandtaller opbevares, trænger ogsaa til en grundig Omgang. Efter dette forstaar man, at Slottet ikke har frembudt noget opmuntrende Syn paa de Tider.

Tinghuset i Tudse.

I ældgamle Dage blev Tinget holdt under aaben Himmel, hvad der om Vinteren kunde være ubehageligt nok. I Tudse var der 1637 et Tinghus; det havde været i Brug i lang Tid, saa nu trængte det til at flittes. Ridefogden Hans Riber fra Holbæk Slot opfordrede Herredsmændene paa Tinge til at svare paa hans Opfordring til at sætte Tudse Tinghus i Stand. Det var meget forskellige — og forsigtige — Svar, der blev givet. Jens Mortensen svarede paa Tudse Mænds Vegne, at naar de andre Herredsmænd vilde tage ved, saa vilde Tudse Mænd hjælpe, saavidt de kunde tilkomme. Jens Jyde fra Gislinge, Peder Rasmussen af Bjerreby, Peder Skomager af Hørby og Laurids Fyn af Skamstrup vilde kun give dertil, hvis Huset blev flittet (sat i Stand). Een Mand kunde ikke sige Besked før om 8 Dage. Paa Svinninge Bymænds Vegne oplyste Laurids Hansen, at alle de, der var tilstede, da han lyste til, svarede Nej. Oluf Jyde, Kundby, svarede som Laurids Fyn. Machael Ibsen fra Udby svarede, at hans Sognemænd nok vilde give en »mulig« Hjælp dertil. Hans Olufsen, Yderup (Jyderup), meddelte, at hans Sognemænd intet vilde hjælpe. Det samme gjaldt Hjembæk Sognemænd, hvis Talsmand var Jens Lauridsen.

Tinghuset var da meget øde og brøstfældigt, baade paa Tømmer og Tag. Ridefogden sagde, at det var bedst, hvis man inden Vinteren kunde mage det nogenlunde, at det kunde blive forfærdiget med Herredsmændenes Hjælp, og at enhver kunde vide, hvad det billigst kunde gøres for, og hvad hver kunde tilkomme at udgive. Der blev sat 4 Mand til at syne Tinghuset, deriblandt Jens Mortensen i Tudse. Han erklærede, at det ikke kunde gøres ringere end 28

Slettedaler, hvortil kom 2 Daler til Hængsler og en Laas for Døren.

Sygdom og Ulykker

I hine Tider var der ikke noget med social Forsorg, saa Folk kunde ved Sygdom og Ulykkestilfælde blive henvist til at søge Godtfolk om Hjælp, ɔ: tigge.

Fra Graverhusene paa Tudse Næs mødte Jens Olufsen op med et skriftligt Bevis fra sin Sognepræst Adam Michelsen i Udby og fra Michael Ibsen i Løserup og Knud Nielsen i Kidserup; de 3 bevidnede med Hænder, Signeter og Bomærker, at det noksom var bevist Sognefolkene i Hørby og Udby Sogn, at Jens Olufsens Hustru, Inger Hansdatter, faldt ned af en Loftsstige og brød sit ene Ben tværtover. Hun har siden været under 2 Badskærers Læge og Kur, og hendes Skrøbelighed er meget stor, saa hun nu nødes til at give sig til den 3die Læge. Men han kan ikke betale, hvis han ikke faar Hjælp af Godtfolk. 4 Mænd: Peder Skomager i Hørby, Jep Knudsen i Udby, Peder Ibsen i Uglerup og Anders Willumsen i Kidserup bevidnede Jenses og Ingers elendige og skrøbelige Vilkaar.

— Husmand Jens Lauridsen i Gislinge berettede, at for nogen Tid siden var hans Hustru Karen — desværre — ude paa Marken, hvor hun stod og galdrede nogen Hamp (ruskede); da paakom der hende en kraftig Sygdom, Rørelse eller Poppelsislag, saa hun straks paa Stedet har mistet sit Helbred, Maal og Mæle og er saa ganske følesløs og afmægtig, at hun ikke kunde røre eller hjælpe sig selv i nogen Maade. 4 Folk maatte bære hende hjem til Sengen, hvor hun siden og endnu ligger ganske vanfør, og Manden er derved geraaden i stor Armod. Han fik saa Lov at gaa rundt og bede om Hjælp.

En »Oprører«

Det var tunge Byrder, der hvilede paa Bønderne, ikke alene Landgilde og Skatter til Kronen, men tillige Hov-

og Vejarbejde samt Pligtkørsel for Herskabet (Husbonden). Man forstaar, at nogle strittede imod, og andre rømte fra Hus og Hjem.

Svend Pedersen i Hjembæk vilde ikke age i Ægtkørsel. Herom oplyste Hans Svendsen, Fisker i Astrup, at i Vaar, da Bønderne skulde age Korn til den øde Gaard i Høedt, da var Svend tilsagt at drage Vod i Skarre Sø (Skarridsø), men kom ikke. En anden Dag, da de skulde drage Vod ved Slottet, og Svend var tilsagt, blev han ogsaa borte — han skulde ellers have mødt med Vogn og kørt Voddet til Stranden. Derfor kom Fiskeren ikke afsted den Dag, da en anden maatte siges til i Stedet for. Ej heller vilde Svend age Fisk til Slottet, det erklærede han baade overfor Fiskerens Dreng og for Fogden i Hjembæk, der tilsagde ham. Nej, det vilde han ikke age — han havde gjort sine Rejser. Fogden, Peder Mortensen, havde sagt om disse Rejser til Svend, men intet var gjort. Og nu i Sommer sagde han ham til at age Fruens Pige til Roskilde — det var hans Tur. Da svarede Svend, at han ikke vilde age, før han saa kongeligt Brev derom. Da han en anden Gang skulde køre en ung Karl til Roskilde, blev det heller ikke til noget, saa Fogden maatte til Høedt og skaffe Vogn der. Da han efter Lensmandens Ordre skulde køre nogen Havre ira Slottet ned til Antvorskov, vilde Svend ikke paa den Rejse, hvorover Ladegaardsdrengen frapantede ham en Gryde og gik ind i Stuen med den. Svend fulgte efter, og de to kom i Skænderi sammen.

— Sammen med Hjembæk Mand skulde Svend fælde Træer og løfte Knobbe paa Lade i Bjergsted Skov til den øde Gaard, som er bygget i Snertinge. Da spurgte Svend, om Kongen vilde eftergive ham sit Landgilde — og mødte ikke, hverken til at fælde eller løfte paa Lade. Han kom først, da de andre var ved at gaa hjem!

I Dommen hedder det, at da det bevises, at Svend Pedersen har været ulydig med Rejser, Arbejde og andet mere — han skyldte ogsaa for Skatter og Afgifter — saa

har han forbrudt sit Fæste. Ridefogden vilde have ham dømt som Oprører, men det kunde ikke bifaldes paa Tinget. Herredsfogden kendte godt nok Svend, der havde anklaget ham for Landstinget for en Dom mellem ham og hans Broder. Maaske har han været lidt stridig.

Mourids Hansen, Skellingsted, var Ridefoged paa Aggersvold, der ejedes af Fru Margrete Laksmand. Han fremførte Laurids Olsen, der for nogle Aar siden var rømt fra en af Fruens Fæstegaarde i Gislinge, som han havde i Fæste. Han resterede med Afgifterne fra Aar 1627, Byg, Havre, Lam etc., var rømt fra Hustru og Børn og havde intet betalt af den store Gæld. Ingensteds havde han kunnet hentes eller spores førend paa Roskilde Marked, hvor Mourids beretter, at han fandt ham og paagreb ham, og saa blev han ført med til Aggersvold. Hvis han havde noget Gods, vilde Ridefogden gøre Udlæg deri, og saa skulde han straffes paa sin Krop i Jern og Fængsel. Hertil svarede Laurids, at han af yderste Evne vilde betale og stille tilfreds — hvis Mourids vilde eftergive ham det halve; han vilde saa klarere til Kyndelmisse, hvor Mourids ønskede det. Han bekendte, at det Korn, han havde, fandtes i Smørumnedre hos Hans Hansen, hvor han tjente forgangen Sommer.

Det vilde Mourids tale med Fru Margrete om, han vilde ogsaa have Laurids i Fængsel og Jern, men Tudse Ting frikendte ham, indtil det bevistes, at han ikke kunde betale.

Næste Tingdag oplyste Mourids Ridefoged, at Fru Margrete vilde være tilfreds med den tilbudte Halvpart paa de Vilkaar, at han betalte Halvparten af Restancen nu og Resten til Kyndelmisse samt love straks at begive sig til sin Hustru og sine Børn i Gislinge og holde sig skikkelig der med dem og ikke derfra rømme mere. Det gik Laurids Olsen ind paa, og begge Parter kunde saaledes tilskrive sig Sejren.

Badskæreren

Naar Folk i hine Tider paadrog sig Skader, som de ikke selv kunde læge, maatte de til Badskærer — men det kostede, og navnlig kneb det med rede Penge, saa Badskæreren maatte ofte tage mod Korn eller andre Varer.

Oluf Badskær i Holbæk tiltalte Søren Pedersen Pugge i Tudse for 4 Dl. og 1 Skæppe Boghvedegryn; han var bleven lægt, da han havde hugget sig med en Økse. Søren vedgik, at han enedes med Oluf om 10 Daler og 1 Skæppe Gryn; nu resterede 4 Daler og Grynene, som han ikke vilde betale, før Badskæreren gjorde ham før (rask).

Jens Hjulmand skyldte nogle Mark i 4 Daler Badskærløn, da en Skade paa Morten Knudsen var lægt. Den Skade havde Hjulmanden nemlig tilføjet Morten!

Jens Lauridsen i Gudmandstrup skyldte 1 Skæppe Ærter, fordi Badskæreren havde lægt en Skade paa hans Kvindes Hals. Jens paastod, at Oluf Badskær havde en af hans Sække, og naar han fik den, vilde han klarere.

Niels Rasmussen, Tudse, resterede 1 Skp. Byg af 1 Tønde og sagde, at det var betalt.

Anne Madsdatter, Tudse, var Oluf 10 Rdl. skyldig, fordi han lægte hendes Arm, der var søndermalet i Ubberups Mølle. For udlagt Kost hun havde faaet hos ham, mens han lægte hende, fordrede han 10 Slettedaler (En Rigsdaler var 96 Skilling, en Slettedaler 64 Skill.). Anne mødte ikke, og det er vel yderst tvivlsomt, om hun har kunnet udrede den store Sum, der androg flere Aars Løn.

— Paa Landevejen udspilledes ofte Episoder. Den 13. Aug. havde Jakob Jensen, Kældersvend paa Torbenfeld, været i Holbæk for sin Husbond Otto Brahe Pedersen. Da han kørte hjem, blev han paa Aagerup Fælled overfaldet af nogle Karle.

Hans Nielsen, Torbenfeld, havde hin Dag arbejdet i Aagerup, hvor en Karl Laurids berettede, at Kældermesteren havde slaaet ham. Det skal vel betales ham, sagde Lauridses Broder og et Par andre, naar han kommer her

frem. Noget før Jakob kom kørende, var en af Karlene ude paa Gaden med en Kaarde i Haanden og huggede. Hans Nielsen raabte nu til Jakob, at han skulde tage sig i Vare, han var undsagt. Han kørte gennem Aagerup og saa da nogle Karle komme løbende over Agrene. De slog ham 2 eller 3 Slag i Næse og Mund og sagde: Det skal du have, du gode Karl! Jakob bad dem lade ham være i Fred, han havde intet ondt gjort dem.

Saa kom en rask Kvinde til, Maren Peder Andersens fra Aagerup, hun gik imellem og vilde stille tilfreds; da stod Niels for ved Hestene med en dragen Kaarde og sagde til Jakob: Ded fikst du, ded skalt du have.

Kældermesteren vilde have dem straffet, og paa Tinge maatte de bøde deres 3 Mark og betale Jakob for Vold. Otto Brahe vilde have straffet Karlene strengere, men da der ikke var begaaet Rov fra Jakob, slap de for den Anklage.

En ulykkelig Hændelse

1653 førte Smeden i Soderup, Jens Rasmussen, en Fange, Hans Hansen af Soderup, paa Merløse Ting og anklagede ham for, at han havde slaaet hans Hustru, Maren Christensdatter, saa hun døde af det. 4 Mand havde synet Maren d. 11. August; hendes venstre Kind var noget hoven, og hun havde et Stød i venstre Side, som det kunde være stødt af et Klinkefad, saa Huden var brun og blaa den Tid, hun laa død til Andres Korporals i Soderup.

Jon Jensen, Soderup, var Kl. 8 Slet om Aftenen kommet ind til Korporalens; da gik Jens Smed paa Gaden, og hans Kvinde stod inden for Forstuedøren. Derpaa gik Hans Hansen hen og slog hende under Øret, saa hun faldt omkuld. Jon havde ingen Ord hørt imellem dem tilforn. Hans gik lidt ud og kom atter ind; da klagede Maren og sagde: Hans, I slog mig under mit Øre, jeg ved intet ondt, jeg haver gjort Eder. Hertil svarede Hans: Taaler I ikke Skæmt? Straks efter døde Maren Smeds i Andres Korporals Stue.

Hans Jensen, Substitut i Soderup, havde hin Søndag været inde til Andres Korporals; da han havde siddet der noget og drukket en Kande Øl eller to, gik en Del af Bymændene derfra. Han saa nu Maren staa indenfor Korporalens Dør, medens Hans Hansen sad paa Bænken; kort efter rejste han sig og gik hen mod Døren, og Substitutten hørte noget smak, som en kunde slaget en anden under Øret, og saa da Hans og Maren faldt omkuld paa Gulvet. Hans gik lidt ud og kom straks ind igen. Maren ytrede til ham: Gud forlade Eder, hvorfor slog I mig, jeg haver intet ondt gjort Eder. Lidt efter kom Korporalens Datter ind fra Gaden og begærede noget Eddike, da Maren Smeds laa daanet i Gaarden. Substitutten gik ud og saa Maren ligge med Hovedet i Korporalens Kvindes Skød og have noget ondt, hun bad dem bære hende ind i Stuen, og her døde hun straks efter paa Bænken. Hans Hansen var derefter gaaet ind og sad paa Bænken og drak Tobak.

Karen Christensdatter sad hin Aften i sin Dør og saa Maren komme ud af Korporalens Dør; hun var da noget bleg, og Karen spurgte, hvem der havde slaaet hende. Hans slog mig under mit Øre, sagde hun og ravede, saa Karen hjalp hende, at hun ikke skulde falde, og raabte til Jens Smed, at han skulde hjælpe hende.

Anne Grete havde hentet Eddiken, da Maren laa i Gaarden og havde ondt; hun blev baaret ind, lagt paa Bænken og døde straks efter.

— Nu mente Jens Smed, at da Hans Hansen var grebet paa fersk Gerning og ved sandfærdige Vidnesbyrd overbevist om at have slaaet hende til Jorden, saa burde han lide for sin Gerning. Hans Hansen hævdede, at han ikke havde slaaet Maren Smeds og derfor ikke var Skyld i hendes Død; han tilbød at føre et Par Vidner, nemlig Jens Murmester og Jens Væver. Men Soderup Bymænd svarede, at Jens Murmester ikke var derinde paa den Tid, Klammeriet skete, og Jens Væver havde været paa Heden (Roskildeegnen) og ikke paa de Steder i 3 Uger. Hans og hans

Far, Hans Fynbo i Soderup, vilde føre fem Vidner, men Jens Smed og Peder Ebbesen tilbød Hans Fynbo og et Par andre Mænd fra Egnen at komme med Fangen (Hans) om 8 Dage.

I næste Ting sagde Hans Fynbo, at han ikke vidste at føre videre Vidner i den Sag end om Marens Svaghed tilforn.

Hans førte Morten Slagter fra Vallenderød, der nævnte Dag havde været inde hos Korporalens — da var Maren frisk og skadede intet om Aftenen.

8 Sendemænd og Herredsfogden (Thommis Nielsen i Kvanløse) kendte, at efter Beviserne bør Hans Hansen straffes paa sin Hals, men Kroppen at komme i kristen Jord.

— Kanske Lensmanden paa Holbæk Slot, Oluf Brockenhus, eller Kong Frederik den Tredje, har ændret Dommen. Herredsskriveren, Laurids Hansen, Vandløse, har skrevet Beretningen i den ny Tingbog, han fik paa Holbæk Slot d. 21. Juni 1652.

Andres Korporal havde nok ikke rent Brød i Posen med sit Krohold, og tilmed var han 1½ Aar bagud med sine Afgifter til Hans Fynbo. Kromanden erklærede, at Hans Fynbo havde faaet Varer af ham for 22 Daler, og hans Søn (den dømte Hans Hansen) skyldte ham 19 Daler.

Angaaende sit Krohold hævdede Korporalen, at Flemming Ulfelds Fæstebrev gav ham Lov til at holde Kro. Den var ogsaa godt besøgt af de Soderup Bymænd. Jens Smed skyldte 16 Daler, og flere Bymænd blev rykket for Gæld til Korporalen. Andres blev dog idømt 10 Rdl. i Bøde for sit Krohold, da Fæstebrevet i k k e hjemlede ham Ret til at holde Kro.

— Kort efter blev der Strid mellem Hans Fynbo og Bymændene, der havde frapantet ham og Sønnen en Slibesten, en Hammer og en Kobbergryde for noget af deres Kvæg, der var taget i Fælleden. Soderup Bymænd mente, at Hans Fynbo var Stolsbroder der i Byen og skulde gøre

sin Rigtighed ligesom de andre Bymænd, og da han ikke vilde det, havde de pantet ham. Hans Fynbo mente, at naar de havde taget noget af hans Kvæg, skulde de t a l e og ikke t a g e sig til Rette. Han skyldte ikke Byen noget og havde betalt sit. Sagen blev afvist, da ingen af Parterne havde begæret Dom.

— Hans Fynbo havde 2 Gaarde og et Par Huse i Fæste i Soderup; de var brøstfældige, den ene for 144 Daler, den anden for 64 Daler, ligesom Gærderne for Rug- og Bygvang skulde sættes i Stand. Tillige blev der oplyst, hvor mange Humlekuler, Pile og Ymper der var Plads til paa hans Gaard.

Naar de *hjemsendte Soldater* ikke mødte paa Mønstringspladsen til Eksercits, blev de indstævnet af Ridefogederne paa Tinge og her truet med Fængsel og Jern paa Bremerholm. En Del rømte og var ikke til at finde. Andre havde god Grund til Udeblivelse, naar de havde fæstet Gaard eller Hus.

Peder Jensen i Mølleborup mødte ikke, skønt han havde faaet et Gevær med Tilbehør udleveret af Ridefogden Anders Madsen paa Vognserup, hvorfra Frederik Pasbjerg skulde stille et vist Antal Soldater. Paa Tinge forsvarede Ridefogden paa Holbæk Slot, Christopher Pedersen, Peder Jensen med, at da denne havde fæstet en hel Gaard paa Kongens og Kronens Gods i Mølleborup, skulde han være fri i Henhold til kgl. Brev af 1. Maj 1652. Den Vognserup Ridefoged mente, af Christopher Pedersen ingen Føje eller Ret kunde have til at fæste nogen Gaard paa Kronens Gods, efterdi Peder Jensen er hans gode Husbonds Tjener og Soldat, der har faaet en Musket med Behør, og Loven siger, at dersom nogen af Soldaterne, som Adelen har bevilget, undviger af den Stavn de er udskrevet paa, da skal den, paa hvis Stavn de befindes, være forpligtet til at skaffe dem til dens rette Ejer eller skaffe en dygtig Soldat i Stedet. Heroverfor hævdede Holbæk-Ride-

fogden, at han ikke havde fæstet Gaard til en af Vognserups Tjenere, men alene til en ledig Karl paa kgl. Majestæts Grund, som hverken er Vognserups vornede eller Tjener — fordi han havde tjent hos en af Vognserups Bønder, var han ikke Parsbergs Tjener. Dommen gav Holbæk-Ridefogden Ret: Peder Jensen har fæstet Gaard paa kgl. Grund og bør derfor efter kgl. Brev af 1. Maj 1652 være fri for at møde paa Mønstringspladsen.

— Da 44 unge Mænd udeblev fra Mønstringspladsen ved Regstrup, viste det sig, at flere var bortrømte, nogle syge, et Par løb alle Vegne omkring, og en Del fik Ordre til at begive sig til Helsingborg (tilhørte endnu Danmark).

— Peder Ebbesen, Snevre — han blev senere Byfoged i Holbæk — førte mange Sager paa Merløse Ting. Fru Hilleborg Bilde til Eriksholm og Thorup lyste efter Jep Hansen i Grandløse, som var født paa hendes Gods, men nu var rømt, fordi han ikke vilde fæste Gaard paa Eriksholm. Peder Ebbesen vilde have Jep i Fængsel og Jern, naar han engang blev paagrebet.

Pantning

Ridefogden Jens Pedersen paa Søgaard var en Dag sammen med Herredsfogdens Stedfortræder i Tingtved for at gøre Udlæg hos Niels Michelsen. Herom berettede Christen Nielsen i Uggerløse, at han havde været i Herredsfogdens Sted sammen med Jens Pedersen for at gøre Udlæg for 3 Rdl. hos Niels Michelsen i Tingtved. De kom ind i Gaarden, og Ridefogden vilde have Vurdering i nogle Faar for det skyldte Beløb til Tønne Juel paa Søgaard. Da Jens vilde lukke Døren op til dem, kom Niels Michelsen løbende, jagede ham fra Døren og slap Faarene ud paa Marken. Ja, han greb endda fat i Ridefogden og rykkede hans Krave itu af hans Hals. Siden bad Jens, om Christen vilde vurdere nogle Sengklæder i et Kammer; da løb Niels ind i Kammeret med sin Tyv (Høtyv) og forhindrede dem, saa de ikke kunde komme derind. Samtidig raabte han, at dem, der

kom ind, skulde miste deres Liv — han vilde stikke Tyven i dem. Saa vurderede Christen senere en Vogn ude i Gaarden og et Par Plovjern, men da Ridefogden vilde tage det af Gaarden, løb Niels mod ham med Tyven og truede med, at dersom han eller nogen anden rørte det og tog det af hans Gaard, vilde han stikke Tyven i dem.

Den anden Vurderingsmand, Jens Nielsen i Holbæk, bejaede dette.

Ved et senere Retsmøde hævedes Sagen, da ingen af Parterne havde givet Møde.

— Med visse Mellemrum støvsugede Borgmester Hermand Eggers i Holbæk Egnens Beboere for Gæld — han har haft en omfattende Handelsvirksomhed. Det var dog ikke nok at faa Skyldnerne dømt paa Tinge — det gik glat, da der ikke blev protesteret — værre var det at faa Gælden betalt. Ofte maatte der pantes.

1654 havde Eggers sendt sin betroede Mand, Conrad Glandrup, til Tersløse for at vurdere hos Tommis Pedersen der.

Laurids Jørgensen, Tersløse, berettede, at Conrad gik ned ad Gaden fra Tommis' Gaard og klagede over, at de to Vurderingsmænd, Erik Rasmussen og Christoffer Madsen i Tersløse, var gaaet fra ham, da de var paa Gaarden for at pante. Conrad var godt gammeldags vred og havde omtalt Christoffer som en rødskægget Skælm samt ytret, at hvis han havde haft ham uden for Byen, da skulde han have handlet saaledes med ham, at Solen skulde skinne igennem ham!

Conrad oplyste, at han paa sin Husbonds Vegne var draget til Tersløse for at gøre Udlæg hos Tommis Pedersen. I Stedet for Herredsfogden, der var syg, kom Anders Mouridsen fra Grandløse. Da Anders Mouridsen havde udtaget, hvad der skulde vurderes, gik Christoffer Madsen ud af Gaarden. Om Conrad havde sagt nogle Ord i Hastighed, da vidste han intet andet om ham, end at han var en ærlig Mand.

Christoffer sagde, at der var kommet Bud fra hans velbaarne Frue (paa Tersløsegaard), at han og Erik Rasmussen skulde komme op til hende. De gik derop og sagde til Fruen, at de var sat til at vurdere til Hermand Eggers. Hun bad dem derpaa gaa tilbage til Tommis' Gaard, men da de kom dertil for at vurdere, var Conrad taget af Gaarden og borte. Der blev følgelig ingen Pantning den Dag.

I Tersløse havde Niels Jensens Kone, Lisbeth, søgt Tilflugt hos Tommis Pedersen, da hendes Mand var undveget fra hende og rejste omkring med en letfærdig Hore. Han havde endog frataget hende adskilligt Gods og ført det op til Vejrmøllen ved Tersløse til samme Kvindfolk, Boel Nielsdatter. Nu lyste hun efter ham og fortalte, at han havde nødt hende til at følge sig til Alterets Sakrament i Tersløse Kirke og lovet hende et Par Sko for det. Tilforn var han blevet vist fra, fordi hun ikke var med.

Niels havde intet godt Ry; Erik Steffensen paa Skaftelevgaard skrev, at Niels om Nattetide var rømt af sin Tjeneste hos ham. Lisbeth sagde, at Niels i langsommelig Tider, siden han tjente sl. Hr. Hanses i Tersløse, havde ligget i et skammeligt Levned med dette Kvindfolk, som da tjente i Gaard sammen med ham. Ridefogden Jep Pedersen paa Tersløsegaard spurgte Niels, hvorfor han undveg fra sin Tjeneste paa Skaftelevgaard. Niels svarede, at han ikke kunde tjene der længer, da Husbonden lagde ham Had og Avind til formedelst hans Vidne om Præsten i Tersløse. Ej heller vilde han give ham Øl og Mad nok.

Erik Steffensen tiltalte nu Niels Jensen, Jørgen Mortensen i Eskildstrup og Christen Nielsen i Tersløse Kirkelade, for at de i hans Fraværelse havde taget Boel Nielsdatter — der var anholdt hos ham — en tidlig Morgen fra Gaarden. Hun var saa med sine stjaalne Koster fulgtes med de 3 Karle.

Christen Simonsen saa, at Niels stod aabenbar Skrifte i Tersløse Kirke formedelst Letfærdighed og Lejermaal med Ane Jydes. Han havde ofte hørt, at Nielses Kone kla-

gede paa ham, at han ikke levede med hende, som han burde, men holdt mere med andre til Letfærdighed. Flere fra Tersløse bekræftede dette, og Henrik Møller i Vejrmøllen sagde, at Niels og Boel ofte havde været sammen i Møllen.

Niels kunde ikke fragaa, han havde staaet Skrifte i Kirken, men han havde ikke haft Utugt med nogen af Kvindfolkene. Dommen udtaler, at da det befindes, Niels Jensen lever ilde med sin Hustru og ikke har nogen vis Tjeneste, men passerer som en Løsgænger, er modvillig mod sin Husbond etc, saa bør han straffes i Husbondens Arbejde med Fængsel og Jern.

— I Dimmelugen (før Paaske) var Herredsfogden med et Par Vidner taget til Svinninge for at gøre Udlæg hos Peder Madsen for kgl. Skatter. Da de kom ind i Peder Madsens Stue, spurgte Herredsfogden, om Peder godvillig vilde rette for sig uden Vurdering for Skat. Svaret lød, at han havde ydet sin Skat. Der blev saa vurderet en Agedyne og et Hynde. Da Vurderingen var sket, sprang Peder Madsen ned for Bordet og greb i sin Lomme, kneb sine Tænder sammen og overfaldt med mange Ukvemsord, Eder og Banden Herredsfogden. Agedynen blev taget fra dem, saa de ikke kunde faa den eller Hyndet med sig. Nu vilde Herredsfogden have Peder til at give Voldsbøde for sin Optræden, men Peder erklærede, at han ikke havde taget nogetGods fra Herredsfogden eller overfaldet ham eller taget i sin Lomme efter nogen Kniv — og han vilde føre Sagen for Landstinget. Her havde han i Forvejen et Par Sager løbende, dels angaaende Fæstegaardens Brøstfældighed. dels vedrørende et Lejermaal med Kirsten Lauridsdatter. Hun beskyldte han for Mened, og han sagde, hun havde offentlig løjet ham paa!

Dagligt Liv i Landsbyen

1654 klagede Morten Jensen i Østrup over Oldermanden Christen Jensen og alle Bymændene, der en Lørdag, da

Morten og hans Kvinde var gaaet til Skrifte, havde været i hans Gaard og taget en Bredøkse til 1 Daler og noget andet Gods. Han mente ikke, han skyldte dem noget, og at de burde give Voldsbøde for den begaaede Uret.

Bymændene vedstod, at de havde frapantet Morten denne Økse for Skudpenge, som han skyldte, medens Morten hævdede, han havde betalt lige med sine Bymænd. De indrømmede, han havde betalt 1 Slettedaler, og en af By-Mændene oplyste, at det ikke var med hans Vilje og Minde, Morten Smed blev pantet. Han havde boet 11 Aar i Byen og altid svaret sit. I Dommen udtales, at Morten Jensen, Smed i Østrup, har udlagt sine Penge til Bytyren, hvorfor Byen for ulovlig Pantning bør bøde 40 Mark samt skaffe Morten Jensen Pantet igen.

I Stedstrup klagede Bymanden over Peder Skomager, der blev beskyldt for at huse Skarnsfolk, og at disse Kumpaner gjorde Bymændene og omliggende Byer Skade paa Smaakvæg og andet. De sagde, at Peder Skomager i flere Aar havde holdt Horseflettere, Tyve, Skælmer og andre udædiske Folk til sig, saa ingen kan være sikker for deres onde Gerninger; desforuden er han en slem Ordgyder og Skændegæst, saa ingen kan være fri for hans Skændsmaal enten paa Prædikevej eller andre Steder.

Skomageren nægtede: Aldrig havde han logeret nogen Horsefletter — før for kort Tid siden, da en saadan boede hos ham en Nats Tid, og han solgte ham et Par Sko.

Christen Pedersen, Eggaard i Stedstrup, klagede over Peders Kvinde, Kirsten Peder Skomager, der havde truet og undsagt ham. En havde hørt Kirsten Skomagers sige, at hun og hendes Mand skulde tage Vare paa Christen Pedersen, hans Gaard skulde staa i lys Lue. Det havde Boel Pedersdatter i Kristrup ogsaa hørt. Skomagerkonen nægtede. Helt hyggeligt har der aabenbart ikke været i den lille By, hvor 2 Gaarde laa øde siden 1650, da Beboerne rømte.

— 1655 havde Byerne Kvandløse, Sønder og Nørre Jernløse, Knabstrup og Soderup Sag mod Tønne Juel paa Sø-

gaard angaaende nogle Stude, ca. 60 Stkr., som Herremanden lod gaa paa Græs og Vand paa deres Fælled. Dette var imod gammel Vedtægt, hævdede de. Laurids Jespersen, Tingtved, kunde mindes 55 Aar tilbage, at ingen Stude, som var over 3 Aar, maatte være paa Fælleden, og hvis nogen havde fundet saa gamle Stude, blev disse taget ind i Folden, og Ejermanden maatte give en Fjerding Øl.

Fra Tønne Juels Side blev spurgt, om nogen af de Adelspersoner, som havde ejet Søgaard, havde indgaaet paa nogen saadan Vide og Vedtægt med Fælledmændene. Det vidste Laurids ikke.

Anders Jørgensen, S. Jernløse, kunde mindes 40 Aar tilbage og ellers berette som Laurids.

Knud Jensen, Knabstrup, mente, at den gode Mand, Tønne Juel, burde holde sine Stude af Fælleden; i langsommelig Tid har der ikke været Stude paa Fælleden over 3 Aar, og hvis ikke Tønne Juel vil holde sit Kvæg fra deres Græs og Vand, saa maa de lukke for Fælleden. Hertil bemærkede Tønne Juels Mand, at hans Husbond havde Græs og Vand i Fælleden og ikke havde ladet mere Kvæg komme paa Fælleden end det, der var født og indbrændt paa Søgaard.

Senere udtalte Retten, at da ingen af Parterne mødte for at hente Dom, saa vidstes der intet i Sagen at paakende.

— En Kvandløse-Mand havde beskyldt en Bymand for, at de begge havde været oppe paa Sognets Mark for at stjæle et Læs Boghvede paa Herregaardsmarken. Det viste sig, at hans Udsagn var Pral — det var sagt i Galskab og Drukkenskab.

— Til at møde i København d. 6. August 1655 og deltage i Hyldningen af Hans fyrstelige Naade (Kronprinsen) blev udmeldt 8 Mand fra Merløse Herred og Herredsfogden. Fra hvert Sogn i Herredet var valgt Deltagere, som ogsaa fik sig en Københavns-Rejse i den Anledning. Hver Gaard skulde give 8 Skilling til Rejsen.

— Da Herredets Tingskriver, Laurids Hansen i Vandløse, døde, forordnede Lensmanden Jørgen Seefeld paa Holbæk Slot, Jakob Pedersen i Stedet for. Han skrev knapt saa godt som sin Forgænger.

Paa Landevejen (1654)

En Efteraasdag havde 2 Mænd fra Hanerup været i Holbæk med Landgilde for deres Husbond paa Vognserup. De to fra Hannerup, Hans Andersen og Iver Mikkelsen, blev paa Hjemvejen overfaldet af 2 Brødre fra Søstrup, Oluf og Jep Madsen, og navnlig Hans Andersen blev slemt tilredt af Oluf Madsen.

Niels Nielsen, Søndersted, havde hin Lørdag ogsaa været i Holbæk og var paa Hjemvejen kommet til Tingtveds Bro; da kom Oluf Madsen ridende, og Niels hørte nu, hvorledes han opfordrede Hans Andersens Dreng (unge Karl) til at køre af Vejen; Drengen svarede, at han intet ondt havde gjort. Oluf truede ham saa med en Ulykke, om han ikke undveg Vejen. Nu blandede Hans Andersen sig i Snakken og sagde til Oluf: Du skal ikke gøre ham en Ulykke. Oluf svarede: Da skal d u faa en Ulykke. Oluf red derpaa til Søstrup og hentede sin Broder Jep, og da Sønderstedmanden kom til Søstrup, saa han, at Hans Andersen laa »plat som et dødt Stykke Træ« uden for Vangeledet — han kunde ikke tale et Ord, hans Vogn stod i Vangeledet, og nu var det mørkt. Han hørte Oluf snakke op paa Gaden, men hvem der havde slaaet Hans Andersen, havde han ikke set.

En anden Mand fra Søndersted bekræftede dette.

Oluf Madsen nægtede og Broderen ligeledes. Oluf mente, at Hans Andersen kunde have drukket sig drukken, være faldet af Vognen og derved slaaet sig.

Ridefoged Anders Madsen, Vognserup, mente, at da Hans Andersen ligger meget haardeligen ved en Badskærers Haand, og da Vidnerne hørte, at Oluf truede ham med,

at han skulde faa en Ulykke, inden han kom gennem Søstrup By, saa burde Oluf straffes derfor.

De nærmere Forhør blev holdt paa Knabstrup Birketing, og det hedder her, at det bevises, Oluf Madsen paa sin farende Vej fra Holbæk har lovet Hans Andersen en Ulykke, derpaa er rendt til Byen Søstrup og sammen med Broderen Jep har hemmeligt lagt sig i Vejen for Hans Andersen og ved Vangeledet overfaldet ham med Hug og Slag, saa han ikke kunde gaa fra Stedet, men Godtfolk maatte bære ham i en Vogn og age ham hjem. Hans Skade har Badskæren, Mester Morten i Holbæk, beskrevet i en Seddel, dateret Holbæk d. 5. Okt. 1654.

Efter dette kan Oluf og Jep ikke frikendes, men bør staa til Rette og udgive Badskærløn og Saarbod! Det blev en dyr Omgang for de 2 Brødre. I Voldsbøder 40 Mark, for Svie og Smerte skulde Hans Andersen have 30 Daler, og Badskærerens Regning lød paa 10 Daler.

— 1645 havde Peder Ibsen i Brændholt opsat en Hestemølle paa sin Gaard og lod male for hvem som helst. Dette var en Torn i Øjet paa de Møller, der svarede Mølleskyld, og et Tab i deres Næring. — Ridefogden paa Vognserup stævnede derfor Peder Ibsen til Tinge og opfordrede Bønderne til at søge Ubberup Mølle, Skovmøllen og Møllerne i Merløse, Vindstrup og Sønder Jernløse.

Peder Jensen, Uggerløse, oplyste, at der var 1 Mil mellem Skovmøllen og Brændholt, men kun en Fjerdingvej mellem Brændholt og Undløse Vandmølle og Vejrmølle. De to Vandmøller er Overgangskværne og maa altid male, naar der er Vand, saavel Vejrmøllen naar Vejret blæser. Uberup Mølle maler om Vinteren, naar den har Vand, men om Sommeren maa den intet male, eftersom det er en Græskværn. Ellers er der en Hestemølle ved Uberup Vandmølle, som man kan male Malt og Gryn paa Sommer og Vinter. Naar der var Frost, kunde Skovmøllen heller ikke male, og var det strengt Tørvejr om Sommeren, kunde den ej heller bruges.

Ridefogden Anders Madsen fremlagde nu et Skøde for Jokum Sparre paa Knabstrup til Frederik Parsberg, Vognserup, af 1621, hvor sidstnævnte tilskrives Uberup Mølle for 6 Pund Mel (Mølleskyld) og 1 Fjerding Smør i Afgift. Flere Møllere hævdede, at de havde Skade paa deres Næring af Brændholt Hestemølle.

Søren Svendsen i Uberup havde haft en Hestemølle der i ca. 24 Aar, indtil baade Gaarden og Møllen brændte; han havde været i Trætte med Fr. Parsberg, men blev frifundet.

Peder Ibsen angav, at han gav Landgilde af Hestemøllen til Iver Krabbe, men Ridefogden mente, han burde bevise, det var en ret Landgildes-Mølle.

I den afsagte Dom hedder det bl. a.: Det bevises, at Peder Ibsen i Brændholt har ladet opbygge en Hestemølle i sin Gaard for omtrent 10 Aar siden og bruger den til at male med de omliggende Landgildes-Møller — til Fortrængsel paa deres Maling. Da eftersom Hestemøllen ej er 20 Aar, ej heller af Husbonden er fremvist eller bevisliggjort ved Skøder eller Skrifter, saa den kan regnes for Landgildes-Mølle, saa er Peder Ibsens Hestemølle mod Loven, hvorfor han uden videre Ophold bør a f s k a f f e den.

Fra Dragerup

Da Anna Jensdatter 1698 i Dragerup fødte et uægte Barn hos Hans Skytte, udlagde hun først en jydsk Hosekræmmer og siden en Ungkarl i Dragerup som Fader til Barnet. Kort efter Fødselen blev hun derfor sat i Fangehullet og derfra ført paa Tinge. Her fortalte Cordt Cordtsen, Dragerup, at han sammen med en anden Mand havde været hos Anna og sat Segl paa hendes Kiste, saa der kunde være noget at betale Lejermaal med. Anna havde da ytret, at de ikke skulde gøre sig saa megen Umage, da Bøderne endnu ikke var forfaldne. Til Ole Skaaning havde hun sagt, at hun havde sin Kæreste i Jylland, og naar Tiden kom, naar hun fødte, saa kom han vel og vedstod det, han havde gjort og forsvarede hende og Barnet.

Johanne Marie Saxesdatter berettede, at da Anna havde gjort Barsel, lod hun Johanne gaa til Præsten og begære, at Barnet maatte kristnes. Johanne spurgte saa Anna, hvem hun skulde opgive som Barnefader, hvortil Anna sagde, at det var en jysk Karl, Anders Eskildsen, som kom herover med Heste paa Markedsdagen i Holbæk. Som Jordemoder havde Dorete Tyges fra Holbæk assisteret, og for hende havde Anna ogsaa udlagt Anders Eskildsen. Dorete holdt saa Barnet over Daaben og udlagde den jyske Karl.

Hvorfor, spurgte Herredsfogden Christen Dreier paa Merløse Ting, havde hun saa sagt, at det var Jens Christensens Søn, Keld Jensen, Dragerup? Det havde hun nemlig opgivet, da hun var til Skrifte, skønt hun maatte vide, at hun ikke havde faret med Sandhed, eftersom Keld er et ungt, umyndigt Barn, og hun ikke tidligere havde beskyldt ham.

Herpaa svarede Anna, at da hun blev sat i Hullet paa Eriksholm, truet og udspurgt, saa var det sket af Frygt for at blive længere i Hullet, hvor hun var bleven sat faa Dage efter Fødselen, og selv om det skulde koste hende Livet, kunde hun ikke have taalt at sidde længer i Hullet. Hun vedstod Bekendelsen for Jordemoderen og Præsten, og hun havde ikke haft Omgængelse med Jens Christensens Søn, Keld.

Dommen siger, at da det er bevist ved lovlige Vidner og Præstens, Peder Nielsens Attest, at Anna har gjort en løgnagtig Bekendelse, idet hun ved Daaben har udlagt en jysk Karl, Anders Eskildsen, men ved aabenlys Skrifte i Kirken udlagt Keld Jensen samt senere tilstaaet, at Keld ej har haft Omgængelse med hende, saa bør hun staa aabenbar Skrifte og betale 1 Daler i Omkostninger.

Fødestedet

Det gjaldt i hine Tider om at skaffe Karle til Fæstegaarden og Soldater til Hæren, og disse Pligter paahvilede Herremændene. Vi ser derfor ofte, at der blev ført Proces angaaende Folks Fødestavn og Værnepligt. Ridefogden paa

Søgaard, Jens Brinch, havde faaet opsporet Hans Pedersen, der nu boede og var ugift i Stenløse Kirkeby paa Københavns Amt, og han vilde nu have Hans, der var født i Kvandløse, til at fæste Gaard under Søgaard. Hans Fødestavn skulde nu bevidnes paa Tinge.

To Kvandløse Mænd havde for Aar og Dag siden hørt om Hans Pedersens Fødsel, men de huskede kun, at Anders Mouridsen havde sagt, at Hans var født i Kvandløse. Sidse Tyges fortalte, at i Svenskernes Tid for ca. 40 Aar siden (1659) boede der i Kvandløse paa Sognets Grund en Mand, Peder Rasmussen, som var gift med Anna Olufsdatter. De fik en Søn, Hans, der blev døbt i Kvandløse Kirke. Sidses Mand var paa de Tider Klokker ved Kirken og bar Vand til Fonten, som Barnet blev døbt med. Da boede Peder Rasmussen og Hustru i Gaarden i Kvandløse. Sidse mente, at Gaarden paa de Tider laa til Bunderupgaard, som han hovede til; hun ved dog ikke om samme Drengebarn er levende eller død og har ikke set ham, siden hans Moder gik bort med ham paa sin Arm — det var sidst i Svenskens Tid.

Jørgen Jensen, Igelsø, sagde, at for 40 Aar siden havde Peder Rasmussen den Gaard i Kvandløse, som nu (1699) Poul Nielsen og Niels Olsen ibor paa Sognets Grund. Hans bor nu i Stenløse, hvor Jørgen havde talt med ham i hans Gaard. Hans Moder gik fra Kvandløse med ham sidst i Svenskens Tid, og da Jørgen talte med ham, kunde han kende ham paa hans Folkefærd, og Hans havde da heller ikke nægtet, hvor hans Fødeby var, skønt det var længe siden, han kom derfra. Der blev spurgt, om Jørgen ikke kunde fejle efter saa mange Aars Forløb. Nej, det var Peder Rasmussens Søn fra Kvandløse; ganske vist havde han ikke set ham, siden han var et Barn — om der er flere af det Navn Hans Pedersen i Stenløse, ved han ikke.

Sidse Mads Buchs af Brorfelde var en fattig gammel Kvinde, der ikke havde noget at flytte sig med (rejse for) — hun vidste, at i Svenskens Tid for 40 Aar siden boede

Peder Rasmussen i Kvandløse i en Gaard paa Søgaards Grund. Gaarden gjorde da Hoveri til Bonderupgaard, men har de sidste 22 Aar ligget til Søgaard.

Hans Pedersens Moder, Anna Olufsdatter, bekræftede, at hun og hendes Mand i Svenskens Tid havde boet i en Gaard i Kvandløse oppe ved Kirken og avlet Hans, der nu bor i Stenløse Kirkeby. Hun og hendes Mand (død) boede ej paa anden Gaard end den ved Kirken i 3 Aar før Svenskens Tid, men blev siden hid- og didtaget af Fjenden. Hun havde faaet Attest fra Præsten i Nørre Jernløse om Hans, der nu skulde paa Mønstring, da han havde Alderen, og siden kom i Tjeneste under Rytteriet. Nogle Gange havde hun talt med sin Søn, der havde tjent Stenløsepræsten og senere faaet en Enkekone til Ægte i Stenløse. Hendes Mand havde fæstet Gaard og hovede til Bunderupgaard, Hans var hendes Søn, og hun havde ej flere. Gaarden havde de sidste 21—22 Aar ligget til Søgaard, da salig Christen Scheel var Husbond, idet han købte Søgaard af Bonderupgaards Ejer. Hun kunde ogsaa huske, at Præsten Bolle Pedersens Attest (Kvandløse—Nørre Jernløse) om Hanses Alder var udstedt 18. Okt. 1675.

Med mindre der er truffet en mindelig Ordning — Tingbogen fortæller ikke mere derom — er det ikke udelukket, at Søgaards Ejer har vundet Sagen, og Hans i saa Fald har maattet forlægge sin Bopæl fra Stenløse til Kvandløse. Han har da været ca. 40—41 Aar.

Da det blev meldt Regimentsskriveren, at Maren Christensdatters Barn var død en Vinterdag paa Vejen mellem Birkholm og Snevre, blev Maren indkaldt paa Tinge for at give nærmere Oplysning. Hun fortalte da, at hun var gaaet fra Snevre til Birkholm for at faa noget til hendes og Barnets Underhold hos Barnefaderen Rasmus Christensen, der var Tærsker paa Birkholm. Hun overnattede paa Gaarden, og næste Morgen gik hun tilbage til Snevre, og imens døde Barnet for hende undervejs, hvad hun ikke

vidste, før hun i Snevre kom ind til Hans Bornholmers Kone. Da hun vilde give Barnet Die, saa de begge, at det var dødt. Der blev spurgt, om Barnet havde været sygt, da hun gik til Snevre. Nej, men det havde stedse været svagt fra Fødselen, for hun havde ingen Die. Jo, men naar hun vidste, Barnet var svagt, hvorfor havde hun saa ikke haft bedre Opsyn med det undervejs? Hertil svarede Maren, at det var saadan en streng Frost og Kulde, saa hun ikke turde tage Klædet fra dets Ansigt, og Vinden var saa skarp imod dem. Barnet var avlet i Randers, og da Barnefaderen vilde til Sjælland, overtalte han hende til at følge med. Hun var kommet til Snevre Juleaften og havde født 3 Uger efter.

To Mænd synede det døde Barn og erklærede, at der ikke var lagt Haand over dets Mund, saa det kunde omkomme, men det var noget blaat paa Kroppen. For sin Forseelse blev det paalagt Maren at staa aabenbar Skrifte i Kirken.

— Adskillige drog til Tinge for at træffe Bekendte og høre nyt, uden at de egentlig havde noget at gøre der. Een Gang blev de dog narret; det var Torsdag d. 17. Juni 1700, da Ting og Ret skulde holdes i Merløse, at der kom Anskrig og Alarm, at Svensken med sine Skibe var ved Kalundborg og vilde gøre Landgang.

Der opstod Panik, aabenbart har Skrækken fra tidligere Tider endnu siddet Folk i Blodet, og alle og enhver — til Hest, til Vogns og til Fods — forføjede sig ud til Tudse Næs, hvor de vel har ment, der var større Sikkerhed.

Hvorfra det falske Rygte stammede er vel næppe bleven oplyst, men sikkert er det, at ingen Ret blev holdt den Dag, fordi ingen indfandt sig med Kald og Varsel. Et Par Dage efter var Sindene dog faldet til Ro, og Folk optog den afbrudte Dont ved deres Hjem. En Oplevelse havde det jo været, men næppe af dem, man ønskede gentaget.

V. Møller.